

CONSIDERAȚII PRIVIND NECESITATEA VALORIFICĂRII PRIN GHIDAJ A ELEMENTELOR DE CIVILIZAȚIE SPIRITUALA REFLECTATE DE EXPONATE ȘI FENOMENE ETNOGRAFICE

de POMPEI MUREȘANU

În anul 1791 românii din Transilvania apelau pentru ultima oară în sec. al XVIII-lea la bunul simț al administrației imperiale, adresînd curții din Viena acel *Supplex Libellus Valachorum* prin care nu cereau altceva decît să li se acorde dreptul de a trăi omeneste în țara pe care au locuit-o și apărat-o dintotdeauna. Deși memoriul a fost redactat în spiritul omeniei și cumsecădeniei poporului nostru, reprezentanții păturilor privilegiate ale naționalităților conlocuitoare au răspuns imediat prin difuzarea așa-ziselor „note critice“, în cuprinsul cărora istoricul german¹ Iosif Carol Eder din Sibiu întregea „teoria“ neautohtoniei românilor cu teza evacuării populației din Dacia romană la sudul Dunării, inaugurînd astfel perioada unor polemici prelungite apoi de-a lungul anilor în binecunoscuta politică de denigrare sistematică a populației românești și civilizației sale. Deosebit de edificatoare pentru seriozitatea documentării celor angajați în asemenea întreprinderi „științifico-ilterare“, precum și pentru atitudinea reprezentanților păturilor privilegiate ale naționalităților conlocuitoare față de români la sfîrșitul sec. al XVIII-lea, este printre altele și împrejurarea din anul 1797, cînd pedagogul și educatorul² Iosif Carol Eder retipărea, dintre toate operele înaintașilor săi, tocmai poemul *Ruinae Pannonicae*³ cu cele cîteva versuri despre valahul „nemer-nic și barbar“⁴ care „plin de cruzime viața-și trăiește sălbatec/Înveșmîntat în sarici de piele de capră flocoasă“⁵, deși nu era greu de aflat că în urmă cu 28 de ani breasla postăvarilor germani din Cisnădie cerea să se interzică sașilor de a mai purta haine de pănură românești („das denen Sachsen walachische Zundra zu tragen verboten wiirde“)⁶, iar abatele Grisellini își informa cititorii de limbă germană că Banatul timișan „nu posedă altă industrie sau manufactură afară de produsele industriei casnice românești“⁷, dezvăluind astfel o parte din adevărul despre civilizația noastră populară cu 5 ani înainte ca aristocratul de Hauterive să omagieze munca țărăncilor române, scriind că nici ducesele fran-

¹ Cf. Mic dicționar enciclopedic, București, 1972, p. 1212.

² Directorul Școlii Normale din Sibiu, într-o vreme, cf. Șt. Bezdechl, *Christian Schesaeus despre români*, în „Anuarul Institutului de Istoria Națională“, IV, 1926—1927, București, 1929, p. 448.

³ Poem în care umanistul sas Christian Schesaeus povestește evenimentele din timpul lui Ioan Zapolya, cf. Șt. Bezdechl, op. cit., p. 448.

⁴ V. versurile 326—328 cf. Șt. Bezdechl, op. cit., p. 449.

⁵ Ibidem, p. 449.

⁶ C. Petranu, *Ars Transilvaniae*, Sibiu, 1944, p. 284.

⁷ Franz Grisellini, *Geschichte des Temeswarer Banats*, I, Wien, 1780, p. 151 și C. Petranu, op. cit., p. 290.

ceze „ne brodent pas avec une plus jolie main, avec un plus beau bras et avec une aisance plus notable“⁸.

Dacă retipărirea poemului amintit urmărea doar să minimalizeze civilizația materială a strămoșilor noștri sub aspectul concret al hainelor de blană, adoptate după cum se știe și de către sașii ardeleni cu denumirea românească de „Koschok“ cu tot⁹, nu același lucru se poate spune despre consecințele inventării basmului privind „tîrgurile de fete“¹⁰, care avea să facă epocă începînd cu anul 1859, cînd revista budapestană „de umor și literatură“ „Az Ustökös“ a publicat povestirea *A geinai leányvásár*¹¹, în cuprinsul căreia marele scriitor Jokai Mór ațîță mai întîi curiozitatea cititorilor, asemuindu-l pe ciobanul „Iuon“ cu polinezianul ce nu a dormit niciodată sub vreun acoperiș¹², pentru a cutremura apoi conștiințele, afirmînd că „mamele vin la Găina cu fetele de vinzare“ („eladó leányakhal“)“¹³, fără să știe bine-nțeleș că însuși traco-dacul „zestre“, de exemplu, a fost împrumutat de populația maghiară transilvăneană¹⁴, probabil din motive asemănătoare celor ce au determinat pătrunderea termenului „tractor“ în limba română. Este foarte posibil ca Jókai Mauriciu să nu fi urmărit altceva decît succesul de librărie, dar acest lucru nu poate fi invocat astăzi în chip de scuză pentru comercializarea stăruiitoare a monstruoziității amintite, deoarece se știe foarte bine că între anii 1859—1861 reputația scriitorului a crescut pînă la cota de unde influența exercitată de el mai ales prin reproducerea povestirii în cuprinsul romanului *Szegény gazdagok*¹⁵ s-a înrădăcinat atît de puternic¹⁶ și adînc în conștiința contemporanilor săi încît autorul articolului *A zarándi havasok és lakó*¹⁷ afirma fără a sta pe gînduri că românii își vînd fetele în schimbul oilor sau caprelor¹⁸, iar capitolul *Mercato di donne nella Valachia d'Ungheria* din opusculul italian *L'Amore, le Donne e i Matrimoni*¹⁹ și-a încheiat substanța în jurul ineptiei că tîrgul de pe Călineasa „are o specială atingere pentru juni pentru că aici se fac însurători și se cumpără femei ca articolii de comerț“²⁰, meniți — probabil — să ofere suferinzilor de nostalgii secrete iluzia unor perspective dintre cele mai picante într-o lume primitivă a cărei presupusă existență a fost

⁸ C. Petreanu, op. cit., p. 277.

⁹ A. Schullerus, *Stebenbürgisch-sächsische Volkskunde*, Leipzig, 1926, p. 57, 61, 164, apud C. Petranu, op. cit., p. 266, nota 5.

¹⁰ Lansat pentru prima oară în 1789 de către poetul maghiar Abraham Barcsay, moșier și castelan la Cioara de Jos — Alba, în poezia *Lakadalom modja az oláhoknál*, publicată în *Két nagyságos elmének költeményes szülemenyei*, Pozson (Bratislava), 1789, cf. I. Mușlea, *Cercetări etnografice și de folclor*, II, București, 1972, p. 350, nota 9.

¹¹ I. Mușlea, op. cit., p. 356, nota 29.

¹² *Ibidem*, p. 356.

¹³ „Az Ustökös“, 2 (1859), p. 90 ; cf. I. Mușlea, op. cit., p. 356—357, nota 30.

¹⁴ I. I. Russu, *Despre influența românească asupra limbii maghiare. Cuvinte românești la populația din raionul Huedin*, în „Studii și comunicări“, vol. 13, Muzeul Brukenthal 1817—1967, Sibiu, 1967, p. 254, 255, 257, 258, 259, 260.

¹⁵ Apărut pentru prima oară în 1860, apoi în edițiile din 1901, 1905, 1907, 1910, 1923, 1943 și tradus în slovacă în 1865, în germană în 1872, în engleză în 1874, precum și în daneză. polonă etc., conf. I. Mușlea, op. cit., p. 356 și 361, nota 38.

¹⁶ I. Mușlea, op. cit., p. 358.

¹⁷ Redactat de Nemes Ödön și publicat în *Emich Gustáv nagy képes naptára*, Pest, 1869, p. 113—114, apud I. Mușlea, op. cit., p. 361, nota 37.

¹⁸ I. Mușlea, op. cit., p. 361.

¹⁹ I. C. Drăgescu, *Terguțul de datu la Găina*, în „Familia“, an. VII, nr. 42 din 17/29.X.1871, p. 500 ; I. Mușlea, op. cit., p. 362, nota 40.

²⁰ *Ibidem*.

oficializată de altfel în ziarul „Budapesti Közlöny“²¹, precum și în studiul monografic *Die Rumänen in Ungarn, Siebenbürgen und der Bukowina*²², unde Ion Slavici înregistra automat știrea senzațională despre fetele de măritat și zestrea așezate la vederea feciorilor sosiți pe Găina să-și cumpere neveste²³ după plac și posibilități bănești.

Nu insistăm asupra problemei deoarece ipoteza existenței „tîrgurilor de fete“ în trecutul îndepărtat este înfirmată atât de semnificația obiceiurilor după vîrstă premergătoare ceremonialului nunților bătrînești din Avrig, unde se putea auzi printre altele și strigătura „La-nsurat, la măritat / omu' nu trebe-ndemnat / Ala nu-i un tîrg de boi / pe-un an, pe doi“²⁴, cît și de realitățile din prima jumătate a sec. al XVII-lea, cînd umanistul silezian Martin Opitz aprecia sensibilitatea românilor în versuri cum sînt: „Voi, cînd atingeți coarda, cîntînd o doină-mi vine / Să cred că însuși Phoebus v'inspiră de muzică“²⁵, sau „Păstorul ars de soare, sub umbra unui tei / Stă răzimat în bită și taie-n scoarța dură / Un semn de a sa iubire apoi punînd la gură / Duiosul fluier cîntă o doină de amor / Cîntîndu-și Galathea...“²⁶, din care rezultă cît se poate de clar și faptul că răscolitoarele doine de dragoste ale poporului nostru se ofereau încă de pe atunci ascultătorilor sub forma unor producții a căror frumusețe fără cusur nu putea fi desăvîrșită decît prin contribuția colectivă a generațiilor anterioare de bărbați ce și-au cinstit întotdeauna femeile, dedicîndu-le o curte învăluită în gingășie și cavalerismul sentimentelor incompatibile cu ideea monstruoasă a cumpărării nevestelor. Subliniem doar paradoxalul faptului că Martin Opitz înțelesese exact semnificația „doinei de amor“, în timp ce unii dintre vizitatorii muzeelor trebuie să mai întrebe încă și azi despre „vînzarea fetelor în tîrguri“²⁷, pentru a putea discuta concret despre datoriile noastre pornind tocmai de la fondul și implicațiile acestei situații, a cărei rezistență deosebită la trecerea anilor se datorește atât împrejurării că tineretul va continua să citească opera lui Jókai Mor fără ca cineva să-l poată obliga s-o facă în paralel cu studiul lui Mușlea, cît și afirmațiilor inconștiente ale unor oameni din afara specialității, cum este de exemplu autorul ghidului turistic²⁸ intitulat *În jurul Munților Apuseni*, București, 1967, care scrie la pagina 116 că la tîrgul de pe Găina peșterii „se tocmeau mai întîi cu socrii probabili, iar dacă se înțelegeau, puneau fata la diferite probe gospodărești și la probă de joc“, strecurînd în felul acesta în conștiința cititorilor nu numai idei eronate despre nivelul civilizației strămoșilor, ci și latența imaginilor licențioase ce pot rezulta din comparații involuntare cu momentul cînd geambașul grijuliu cere să i se plimbe calul jur împrejur, cu scopul de a vedea dacă nu cumva se „cosește“ la picioare. Poate că stimații colegi se vor gîndi la obli-

²¹ În 1870, tără alte precizări, cf. R. Patitia, *Tîrgul de fete la Găina*, în „Familia“, 8 (1872), p. 94—95, apud I. Mușlea, op. cit., p. 363, notele 42 și 43.

²² Într-o monografie a popoarelor fostei monarhii austro-ungare, Wien und Teschen, 1831, p. 123—124, apud I. Mușlea, op. cit., p. 365.

²³ Cf. I. Mușlea, op. cit., p. 365, nota 49.

²⁴ „Transilvania“, an. II (LXXIX), nr. 9, 1973, p. 86.

²⁵ În poemul *Zlatna*, tradus de G. Coșbuc în 1885, la I. Dăianu, *Poetul silezian Martin Opitz și romdnil din Transilvania*, în „Apulum“, II, 1943—1945, Alba Iulia, 1946, versurile 306—309, p. 392.

²⁶ *Ibidem*, versurile 412—416, p. 395.

²⁷ Întrebarea ne-a fost adresată în urmă cu mai mulți ani de către un tînr dintr-un grup de militari, care a vizitat vechea expoziție de bază a Muzeului etnografic al Transilvaniei din Cluj-Napoca.

²⁸ M. I. Pascu, necunoscut de noi din literatura etnografică de specialitate. A nu se confunda cu N. Pascu, odinioară muzeograf la Muzeul Satului din București.

gațiile cercetătorilor din institutele specializate, dar noi credem că cea mai potrivită metodă pentru prevenirea poluării conștiințelor cu idei tributare denigrărilor conștiințe sau involutare rămîne tot ghidajul conceput însă cu scopul de a dezvălui adevărul despre cultura populară românească prin raportarea semnificației elementului de civilizație spirituală din substanța fenomenelor și expozitelor etnografice la trecutul istoric individualizat — după cum știm cu toții — printr-un specific generat de existența acelor condiții ce au stăvilit proliferarea masivă a manufacturilor citadine și circulația cuceririlor științei calificate, obligîndu-i, astfel, pe strămoșii noștri să se mulțumească cu posibilitățile oferite de propriile gospodării satești unde școala aspră a vieții i-a învățat să-și confecționeze unelte și să construiască instalații tehnice perfecționate ori să-și satisfacă dorința de frumos, creînd un repertoriu ornamental evoluat pînă la structuri dincolo de care nu mai este posibilă nici o perfecționare sau completare. Presupunînd că sîntem cu toții de acord că fenomenul etnografic reprezintă o sinteză realizată la capătul unui proces asemănător, de exemplu, acelaia care transformă substanța intimă din semantismul termenului „oțel” în suma tuturor ideilor și mijloacelor necesare metalurgistului modern, nu stăruim asupra acestei probleme, enumerînd în cadrul sectoarelor expoziției etnografice de bază doar cîteva dintre elementele de civilizație spirituală a căror raportare la nivelul posibilităților din trecutul zbuciumat al patriei este în măsură să demonstreze că strămoșii noștri au avut realizări extraordinare în domeniul de activitate unde chiar știința calificată din țările apusene ale vremii a fost depășită de cunoștințele dobîndite de niște simpli țărani, prin experiență proprie, în răstimpul dintre două războaie și lucrul pămîntului, ceea ce arată că ei nu erau atît de primitivi și sălbatici încît să treacă peste sentimentul patern și să zdrobească sufletul fetelor vinzîndu-le ca pe vite în tîrguri.

Astfel, sectorul culesului din natură oferă, de exemplu, o primă posibilitate de a combate asemenea idei eronate prin evidențierea substanței înglobată în semnificația faptului că țărani români au adunat „ierburi de leac” a căror utilizare corectă în vindecarea diferitelor maladii a fost demonstrată într-o serie de lucrări autorizate, cum sînt, printre altele, teza de doctorat a medicului V. Stanciu, care arată că administrarea unui număr de 41 droguri vegetale în medicina populară se suprapune exact peste indicațiile farmacopeii oficiale²⁹ sau lucrarea intitulată *Magyar könyvház*, unde doctorul Jozsef Benkő afirmă că „românul cunoaște prea bine plantele, întrecînd pe alte națiuni întru folosirea lor spre binele său”³⁰, ceea ce trebuie să recunoaștem că înseamnă ceva, de vreme ce știm cu toții cît de dificilă este selecționarea diferitelor substanțe active dintr-un complex floristic nediferențiat în specii toxice sau contraindicate prin semne vizibile la exterior, și din moment ce același Stanciu recunoaște în 1933 că „în leacurile băbești găsim elemente de o valoare terapeutică reală, pe care știința mult mai tîrziu a reușit să le verifice”³¹. Amintindu-ne apoi de felul cum știu etnografii străini să-și prezinte faptele de cultură populară extrăgînd citeodată adevărate comori din roci, în care procentajul de metal prețios este adesea destul de scăzut, considerăm că nivelul atins de medicina populară românească merită și trebuie să fie ilustrat prin valorificarea concluziilor rezul-

²⁹ *Comparație între întrebuințarea populară și cea oficială a citorva plante folosite în medicina populară românească*, Cluj, 1933.

³⁰ Cf. dr. N. Leon, *Istoria naturală medicală a poporului român*, extras din „Analele Academiei Române”, Seria II, tom. XXV, Memoriile Secțiunii Științifice, București, 1903, p. 19.

³¹ V. Stanciu, *op. cit.*, p. 9.

tate din utilizarea drogurilor toxice de felul celui preparat din planta *Solanum dulcamara* L sau „Lesnicioara de ceas rău“, pe care bănăţenii din vremea abatelui Griselini îl diluau cu rachiu, administrându-l bolnavilor pentru a le provoca stări de comă adâncă³², urmate de însănătoşiri destul de frecvente, ceea ce reprezintă o altă realizare senzaţională, dacă ne gândim la pericolele legate de blocarea activităţii sistemului nervos central sau la faptul că medicina apuseană calificată din sec. al XVIII-lea nu cunoaştea o utilizare similară a plantei³³, în timp ce doftoroaiele din Runcu Salvei o foloseau curent împotriva atacurilor de epilepsie³⁴, îndreptăţind astfel presupunerea că etnoiatria românească a premers în timp practica modernă de vindecare a bolilor mintale prin şocuri chimice. Ştiind apoi că etnografii străini vin în ţară şi cercetează cultura populară, pornind uneori de la concepţii tributare diferitelor priorităţi europene în popularizarea valorilor tradiţionale, precum şi de la tendinţa actuală a specialiştilor noştri de a exagera ponderea elementelor de magie în civilizaţia spirituală a poporului român, credem, de asemenea, că nu este rău să li se spună vizitatorilor că „medicina babelor“ nu a fost niciodată chiar atât de „magico-primitiv-esoterică“, din moment ce ştim sigur că bănăţenii lui Griselini îşi inoculau copii cu puroiul „vărsatului bun“ cumpărat de la un bolnav „după vechiul obicei“³⁵, iar făgărăşencele se vario-lizau şi ele în scopuri cosmetice încă din 1782³⁶, în timp ce istoria ştiinţei calificate ne încredinţează că celebrul Edward Jenner a rezolvat problema acestei molime îngrozitoare abia în anul 1796³⁷, când şi-a reamintit spusele unei mulgătoare de vaci³⁸, realizând apoi prima sa vaccinare antivariolică cu materialul extras dintr-o pustulă umană şi procedând, deci, în acelaşi chip cu bănăţenii noştri şi cu veterinarul Oeffner Joseph, ce încerca în perioada 1800—1804 să vindece „vărsatul oilor“ aplicând principiul inoculării de la individ la individ, văzut şi învăţat de la românii ardeleni³⁹. În trecut spus, împrejurarea că medicul E. Jenner a „inventat“ vaccinul antivariolic abia atunci când şi-a amintit cele învăţate de la o simplă mulgătoare englezoaică, care ştia şi ea ceea ce cunoşteau foarte bine ţărăncile noastre, arată că ideile similare pot apărea independent una faţă de alta chiar în regiuni îndepărtate geografic, dar având aceleaşi condiţii şi probleme de soluţionat, iar aceasta credem că ar trebui să dea de gândit tuturor scepticilor care-şi închipuie că „ovăzul s-a ascuţit numai într-un singur loc“, ca să folosim şi noi o zicală a oamenilor de prin satele ardeleni.

Nu dăm sfaturi, dar amintim colegilor că sectorul de agricultură al expoziţiilor etnografice transilvănene se remarcă prin posibilitatea reliefării efortului de inteligenţă creatoare înglobat în plugul „schimbător“ de lemn, deosebit faţă de cel dublu maghiaro-german prin câteva particularităţi constructive, care oferă înlesnirea de a „muta“ „cormanul“ la stînga sau la dreapta birsei în răstimp de numai două mişcări, a căror simplitate se constituie prin ea însăşi într-o per-

³² V. Brate, *Informaţii medico-istorice şi de etnografie medicală în „Istoria Banatului Timişan“, de Griselin, Cluj, 1935, p. 10.*

³³ *Ibidem*, p. 10, precum şi nota din josul p. 10—11.

³⁴ V. Butură, *Plante cunoscute şi întrebuinţate de românii din Transilvania, extras din „Buletinul Grădinii Botanice şi al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj“, Cluj, 1936, vol. XVI, nr. 1—4, s.v.*

³⁵ V. Brate, *op. cit.*, p. 6 şi 7.

³⁶ I. Ursan, *Contribuţiuni la istoricul variolezării şi vaccinării în teritoriile locuite de români, teză pentru doctorat în medicină, Cluj, 1928, p. 12 şi 13.*

³⁷ *Ibidem*, p. 10.

³⁸ *Ibidem*, p. 9.

³⁹ *Ibidem*, p. 14.

formanță posibilă numai prin practicarea neîntreruptă a ocupației și prin adaptarea arhetipurilor daco-romane la cerințele impuse de necesitatea cultivării ogoarelor situate uneori pe înălțimi de peste 1200 m⁴⁰, unde unealta a trebuit să-și reducă greutatea pentru a fi întoarsă aproape „în loc” pe porțiunea următoare din susul unor pante și unde — în treacăt spus — n-ar fi trebuit să existe „arături în terase” sau adăposturi folosite la treieratul cerealelor, dacă strămoșii noștri ar fi fost cîndva „nărăviți” către viața de ciobani nomazi. Nu vrem să facem vreo referință la un mod oarecare de abordare a problemelor, dar credem că eradicarea ideilor preconceptuate despre trecutul și agricultura poporului nostru presupune înainte de toate auto-educarea îndrumătorilor și specialiștilor din etnografie în spiritul adevărului științific, care exclude cu desăvîrșire ipoteza lui Braungart și Vuia privitoare la originea acestui plug românesc într-un „tip gotic vechi”⁴¹, imposibil însă de admis pentru patrimoniul acestei populații în sec. al III-lea e.n., din moment ce afirmația lui Iorga despre insistența goților agricultori pînă la stabilirea lui Teodoric în Italia⁴² este demonstrată definitiv de vechi germanul „Haken”, tradus printr-un „cîrlig”, „plug primitiv fără roți” sau „colț de mistreț”⁴³, avînd un semantism și o funcționalitate prezente și în substanța aceluși „Hacke” sau „sapă”, „tîrnăcop” ori „săpat”⁴⁴, vizibil apoi și în sătmăreanul „Pflughacke” sau „sapa plugului”⁴⁵, or aceasta conturează o cu totul altă structură decît dreptunghiul plugului nostru din Apuseni. Notăm apoi că disponibilitățile sectorului de agricultură al expozițiilor etnografice pot fi completate prin sublinierea prezenței numărului de 753 termeni latini în totalul celor 866 cuvinte dintr-un *Plugușor*, ale cărui implicații, dezvăluite încă din anul 1948 de regretatul Giuglea⁴⁶, constituie — în ultimă analiză — singura posibilitate de a identifica condițiile care au făcut posibilă suprapunerea fondului din credințele populare românești privind influența Lunii asupra culturilor cerealiere⁴⁷ peste substanța determinismului selenar admis și demonstrat atît de biologia calificată⁴⁸, cît și de recoltele substanțiale ale fermierilor apuseni, care însămintează plantele după fazele astrului nopții⁴⁹. Fără să stăruim în jurul faptului că influența fazelor

⁴⁰ *Brève histoire de la Transylvanie*, Bucarest, 1965, p. 3; C. C. Giurescu, *Transilvania în istoria poporului român*, București, 1967, și R. Vuia, *Dovezile etnografice ale continuității, în Problema continuității românînilor în Dacia*, Sibiu, 1943, p. 33.

⁴¹ R. Braungart, *Die Urhelmat der Landwirtschaft aller indogermanischen Völker*, Heidelberg, 1912 apud G. Vilsan, *O știință nouă: etnografia*, Cluj, 1927, p. 22—23; R. Vuia, op. cit., p. 32—33.

⁴² N. Iorga, *Istoria românilor*, II, București, 1936, apud N. Iorga, *Scriteri istorice*, I, ediție îngrijită de Barbu Teodorescu, București, 1971, p. 119.

⁴³ *Dicționar german-român*, București, 1958, p. 458, s.v.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 456, s.v.

⁴⁵ Cf. inf. lui Karol Rampelt, 47 ani, Foleni, jud. Satu Mare.

⁴⁶ G. Giuglea, *Valori latine în expresie românească*, în „Dacoromania”, XI, Cluj, 1948, p. 113.

⁴⁷ Ion I. Ionică, *Reprezentarea cerului*, București, 1944; Gh. F. Claușanu, *Superstițiile poporului român în asemănare cu ale altor popoare vechi și nouă*, București, 1914; T. Pamfile, *Cerul și podoabele lui după credințele poporului român*, București, 1915, precum și inf. Groza Gheorghe, *Crîștoru de Sus (Bihor)*; Troșan Salomia, *Ludești (Hunedoara)*; Blidar Tănase, *Ponoarele (Bihor)*; Pântiloiu Avram, *Costești (Hunedoara)*, *Bursași Ilie, Săliște de Vașcău (Bihor) etc.*, chestionați în vara anului 1973.

⁴⁸ Al. Lungu, *Orologiile biologice*, București, 1968; Dr. Varga Lajos, *A Hold hatása a mezőgazdasági növények fejlődésére* în „*Természettudományi közlöny*”, vol. 71, nr. 3, calet 1093, martie 1939; N. Jaeger, *Zeitschrift für Pflanzenährnerung, Düngung und Bodenkunde*, vol. 41, 1936; F. A. Brown, *Biological Chronometry* în „*Amer. Naturalist*”, 91, 2, 129, 1957.

⁴⁹ E. Pfeiffer, *La fécondité de la terre*, Paris, 1962; H. Kabisch, *Guide pratique de la méthode biodynamique en agriculture*, Paris, f.a.

selenare asupra diferitelor bioritmuri din natură putea fi observată de strămoșii daci în mod independent față de constatările similare ale agronomilor aln anti-chitate ce studiau și ei determinismul unui astru⁵⁰ unic pentru traci, eleni sau latini, precizăm doar că suprapunerea „credințelor” țaranului nostru peste concluziile științei calificate nu era posibilă dacă strămoșii ar fi părăsit viața stabilă, deoarece o astfel de experiență se dobândește numai acumulând secole de-a rindul o serie de observații, a căror amintire trebuia să dispară odată cu ultima generație de sedentari și să reapară abia în cazul împrumuturilor de la populațiile în trecere sau stabilite definitiv pe teritoriul patriei, însă — după cum știm cu toții — nici unul dintre aceste neamuri nu au fost la obârșia lui cultivator de pământ, pentru a reuși să sesizeze prin proprie experiență subtila modificare a ciclurilor vegetale sub influența Selenei, iar toate acestea infirmă aserțiunea că agricultura ar fi devenit ocupația principală a poporului român numai pe la începutul secolului nostru, cum scria T. Bănățeanu în anul 1948 în periodicul napolitan „Rivista di etnografia”⁵¹.

Comunicarea noastră nu și-a propus să întocmească un inventar al tuturor valorilor incluse în sintezele pe care le reprezintă fiecare obiect sau fenomen etnografic în parte, astfel că amintim doar în treacăt semnificațiile sectorului „textile”, înfrumusețat cu structuri ornamentale atât de perfecte și recalitrante la orice descompletare sau adăugire încât stimulează imaginația vizitatorului, făcându-l să întrezărească dincolo de armonia ansamblului o îndelungată evoluție a concepției despre frumos în condițiile țării noastre, unde războaiele necurmte și nenorocirile au împiedicat apariția și răspîndirea masivă a țesătoriilor și produselor semiindustrializate, obligându-ne strămoșii să se restrângă la posibilitățile oferite de modesta unealtă țărănească de țesut. Nu stăruim în mod special nici asupra a ceea ce se poate deduce de la prima vedere din însăși prezența sectorului de „minerit-prelucrarea metalelor” într-o expoziție etnografică, deoarece știm cu toții nu numai că mineritul autohtonilor a constituit în trecutul îndepărtat *singurul* element capabil să furnizeze indicațiile necesare pentru colonizarea „oaspeților” străini, *exact și fără* nici o tranziție pe locul zăcămintelor de fier sau aur din Transilvania, ci și că teoria despre țara „eminamente agrară” a fost infirmată de existența tiparelor țărănești de piatră pentru turnat deodată câte 2 sau 5 ținte mărunte de cositor în zona Pădurenilor și în Moldova, de intarziile de aramă din fierul baltagelor maramureșene și hunedorene, precum și de prezența acelor „mărți” de atelier întâlnite pe obiectele confecționate de fierarii bihoreni sau din alte părți ale țării. etc.

Incheiem aci comunicarea noastră, amintindu-ne mai întâi că muzeograful era considerat „arhitect de opinie publică” științifică încă de pe vremea când străvechiul Mouseion din Alexandria a fost încadrat cu savanți obligați să studieze colecțiile donate de Ptolemaios Philadelphul și să țină lecții, primind în schimb o subvenție bănească și locuință⁵² de la autoritățile timpului, apoi că — în ședința de la Cluj-Napoca a Sectorului de antropologie și etnologie al Academiei din ziua de 13 XI 1973 — academicianul Ștefan Milcu a rostit o frază foarte frumoasă despre etnologii din institutele de specialitate și despre rolul lor de „furnizori de materie primă” către aceia care fac educația științifică și estetică a partenerului

⁵⁰ V., de exemplu, Varro, *Rerum rusticarum*, I, 37 ; Macrobius, *Saturnalia*, București, 1961, p. 97, 122 ; Gellius, *Noaptele atice*, București, 1965, p. 507 ; etc.

⁵¹ Vezi Le „*Plugușor*”, *une coutume agraire roumaine*, Estratto dalla „Rivista di etnografia”, an. II, nr. 2—3, Napoli, 1948, p. 3.

⁵² A. Bonnard, *Civilizația greacă*, III, București, 1969, p. 188.

din „contractul social“, prin conferințele și tipăriturile *Societății pentru răspîndirea științei și culturii* sau prin ghidajul grupelor organizate de vizitatori în expozițiile etnografice. Noi nu contestăm rolul de principali „furnizori de știință“ pe care îl au colegii din institutele de specialitate, dar nimeni nu ne va putea opri să avem îndoieli asupra utilității și calității unor „șarje de materie primă“, cum este și aceea unde un cercetător scria nu de mult: „Astfel, toporul — să zicem — comportă primordial, în «negativ», profilul despăcării, ciopririi, iminente, în unghi mai mult sau mai puțin acut, a unui obiect solid — într-o gamă oarecare de durități urcînd pînă la un prag limită superior dat —, a unui obiect lichid, ori gazos; despăcare eficientă — sub un coeficient oarecare — în primul caz; despăcare ineficientă (sau de eficiență minimală — temei eventual de snoavă, care sub acest unghi apare implicit ca metacommentariu tehnologic —) în celelalte două cazuri“⁵³, alăturînd apoi ideii despre „necesitatea formulării clare a dificultăților epistemologice“ toate implicațiile de felul celor cuprinse într-o exclamație ca „nu! părerii că totul se cuvine să fie neapărat și imediat inteligibil“⁵⁴ ce aduce atît de mult cu creștinismul celui „crede și nu cerceta“!

**CONSIDÉRATIONS CONCERNANT LA NÉCESSITÉ DE VALORIFIER
PAR L'ENTREMISE DE LA PRÉSENTATION DES ÉLÉMENTS
DE CIVILISATION SPIRITUELLE INCLUS DANS
LA SUBSTANCE DE CERTAINS OBJETS EXPOSÉS
ET PHÉNOMÈNES ETNOGRAPHIQUES**

— Résumé —

Ayant en vue certains épisodes des plus caractéristiques de la politique de dénigration déployée systématiquement par des spécialistes intéressés contre la civilisation du peuple roumain, l'auteur affirme que la méthode la plus convenable pour prévenir l'action de „polluer“ les consciences et les esprits reste toujours le guidage, conçu dans le but de dévoiler la vérité sur la culture folklorique roumaine par „l'action de rapporter la signification de l'élément de civilisation spirituelle de la substance des phénomènes et des objets ethnographiques exposés au passé historique individualisé par un spécifique produit par l'existence de ces conditions qui ont entravé la prolifération des manufactures citadines et la circulation des conquêtes de la science qualifiée en obligeant — ainsi — nos ancêtres à se borner à des possibilités offertes par les ménages paysans privés où l'enseignement dur de la vie quotidienne les a formés“ à résoudre toutes les nécessités par les moyens et les formes les plus efficaces. Après avoir donné des exemples quant aux grandes „investitions de l'intelligence“ faites par notre peuple et par ses ancêtres dans certains domaines d'activité humaine tels que la médecine populaire roumaine (très appréciée par la médecine institutionnalisée) ou bien l'agriculture faite avec „la charrue modifiable“ (parfaitement adapté aux besoins de l'agriculture de la région des hautes collines et des montagnes ayant une hauteur jusqu'à 1300 mètres), ainsi que l'extraction du minerai réalisée par les paysans roumains (ce qui a offert aux conquérants hongrois la possibilité de placer les „mineurs“ amenés d'autres régions européennes exactement et sans aucune transition sur l'emplacement des principaux gisements d'or, de fer, de cuivre, de sel etc., de Transylvanie), en affirmant que le muséographe est un vrai „architecte de l'opinion publique“.

⁵³ R. Niculescu, *Repere ale unei teorii structural-semiotice a culturii populare materiale*, în REF, 1, tom. 18, 1973, București, 1973, p. 15—16.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 29.